

L'ESTRUCTURA FUNCIONAL DELS ESPORTS D'EQUIP

*José Hernández Moreno, professor de teoria general dels esports d'equip (fonaments de la tàctica esportiva),
INEFC-Barcelona*

L'anàlisi de les conductes estratègiques de cooperació/oposició permet de considerar l'equip com un tot.

Considerant les estructures funcionals i el desenvolupament de les diferents accions constitutives del joc o participació,¹ ens trobem que es donen dos tipus clarament diferenciats de comportaments en l'actuació de l'equip. Un, que denominarem cooperació o cooperatiu, que és aquell que realitza les seves accions en un context en el qual únicament és possible la suma o associació, sense que hi hagi cap mena d'intervenció directa per part d'un altre equip o grup que obligui a modificar el model d'acció. L'acció final resultant sempre és conseqüència de la suma de les accions individuals dels participants. Un exemple d'aquesta mena d'equip el constitueixen els relleus en atletisme. - L'altre tipus d'equip és aquell que realitza les seves accions en una situació de cooperació entre companys i davant de l'oposició directa d'uns adversaris que obstaculitzen i impedeixen la realització de les accions pròpies, amb un clar antagonisme,

donat que pretenen un objectiu oposat, la qual cosa porta a constants variacions i ajustaments de la forma d'actuació i dels models d'execució que s'utilitzen. Aquest equip té un model d'actuació en el qual l'acció resultant és la conseqüència de la relació entre companys feta en una situació d'oposició i interacció dels adversaris. A aquest grup d'esports d'equip el denominarem cooperació/ oposició, a ells ens limitarem en el nostre treball.

Tècnica/Tàctica

En aquest procediment d'anàlisi, la tècnica constitueix el factor o part especial del joc sobre la qual es construeix una estructura que permet un funcionament coordinat anomenat tàctica, i a partir d'aquesta dicotomia, s'elaboren els sistemes del joc que determinen l'anàlisi teòrica i el desenvolupament pràctic del joc.

Considerats des d'aquesta perspectiva, els elements constitutius dels es-

ports s'agrupen entorn als següents apartats.

Tècnica individual d'atac

Tècnica individual de defensa

Tècnica col·lectiva d'atac

Tècnica col·lectiva de defensa

Atac/Defensa

Aquí, el factor determinant el constitueix la possessió o no de la pilota i, a part d'això, considerant com a elements constitutius del joc els mateixos que en el plantejament anterior, el funcionament de l'equip en el joc pràctic i en l'anàlisi teòrica es fa d'acord amb els tres principis generals següents:

Atac

- Conservar la pilota
- Progressar cap a la porteria contrària portant la pilota
- Intentar marcar punts

Defensa

- Intentar recuperar la pilota
- Impedir la progressió de la pilota cap a la porteria pròpia

Cal entendre els esports d'equip com un procés d'interacció en el qual intervenen factors diversos, l'actuació dels quals és el producte de la cooperació davant d'una oposició canviant i no repetitiva

— Impedir que ens marquin punts

Cooperació/Oposició

Per situar-nos en aquesta perspectiva, cal entendre els esports d'equip com el resultat d'un procés d'interacció en el qual intervenen factors diversos, i l'actuació dels quals es dóna com a producte de la cooperació realitzada davant d'una oposició canviant i no repetitiva, i no com a suma d'accions individuals.

A més, entenem que tant la cooperació com l'oposició es donen en l'atac i en la defensa, donat que els defensors

col·laboren entre si per organitzar l'oposició a l'atac i els atacants col·laboren entre si per oposar-se a la defensa.

A partir d'aquí, i considerant que tant la perspectiva tècnica/tàctica com l'atac/defensa contenen elements vàlids per explicar l'estructura funcional dels jocs d'equip però només de forma parcial i incompleta, nosaltres entenem que els factors que ens poden permetre explicar d'una manera més àmplia i adequada aquesta estructura són:

— La tècnica

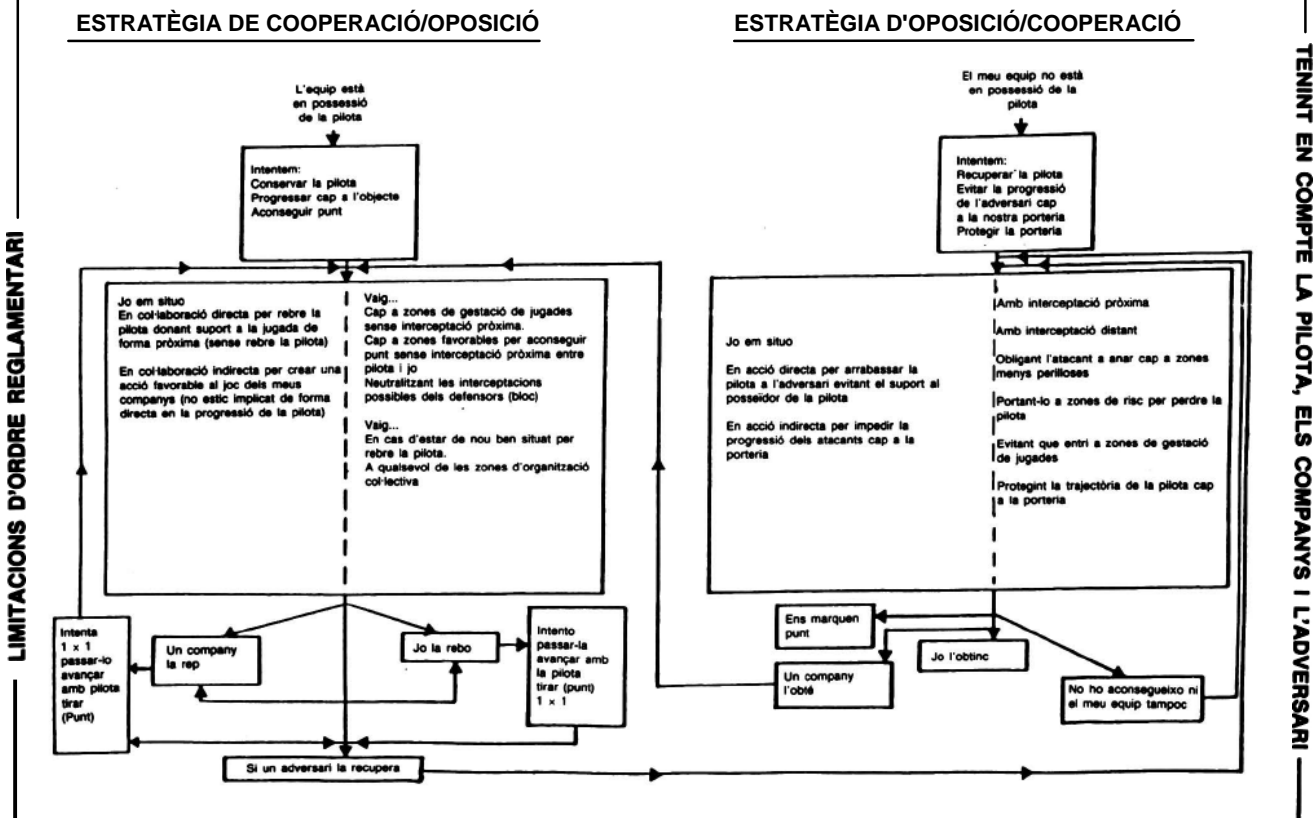
- L'espai de joc
- El reglament
- La comunicació motora i
- L'estratègia (incloent-hi la tàctica)

La tècnica

Els seus elements són els mateixos que ja s'han considerat en les perspectives anteriors; sobre ella es construeixen diferents accions del joc, encara que està determinada o condicionada pel reglament i l'espai de joc, mentre que l'ús d'una tècnica o l'altra es fan en funció de les circumstàncies del joc i dels sistemes tàctics emprats.

QUADRE I

ORGANIGRAMA DE LES DECISIONS ESTRATÈGIQUES DEL JUGADOR EN ELS ESPORTS D'EQUIP

La comunicació és una interacció motriu que s'efectua per la transmissió de la pilota d'un gest, d'un comportament, per l'ocupació d'un espai o per un desplaçament

L'espai de joc

Presenta una doble influència en el desenvolupament del joc deguda, per una banda, a les limitacions reglamentàries que en configuren la forma i dimensions i les referides a l

es limitacions i obligacions per al seu ús, i per altre part, el que es refereix a les accions i situació que els jugadors de cada equip realitzen en diferents fases del joc, en funció dels plantejaments tàctics o estratègics que s'estableixin o s'hagin d'adoptar per a una determinada situació.

Tenint en compte aquests dos aspectes, es fa necessari considerar en l'espai els següents vessants:

L'espai com a limitació del reglament.

El qual estableix tres tipus de zones que presenten un ús diferent, ja per determinació prèvia i estable o bé en funció del desenvolupament del joc.

— Zones fixes prohibides (l'àrea de porteria a handbol)

— Zones variables prohibides (el fora de joc en futbol)

— Zones fixes semi-prohibides (els 3" en bàsquet)

L'espai en funció del desenvolupament del joc

Hi establím les variables següents.

Zones col·lectives

— Zones més favorables per a aconseguir un punt

— Zones de risc per perdre la pilota

— Zones menys favorables per aconseguir un punt

— Zones de gestió o creació de jugades o elaboració de la pilota.

Zones individuals

Espai d'interacció distant.

— Espai d'interacció pròxima.

• Zones constituïdes pel cos del posseïdor de la pilota

• Distància entre el posseïdor de la pilota i el defensor

• Conjunt de moviments possibles a

realitzar pel defensor dins de la seva zona o espai.

— Espai d'interacció distant.

• Referides a les zones on se situa un porter o defensor mòbil

L'espai com a objectiu a aconseguir

Es refereix a la zona determinada pel reglament com a única vàlida per aconseguir punt o gol, en la qual pot no haver-hi porter.

El reglament

El reglament de joc conté una sèrie de normes que determinen, no sols les condicions que s'han de donar prèviament a l'inici de l'encontre, sinó en el desenvolupament d'aquest, i que podem resumir en les següents:

— dimensions i característiques del terreny de joc i materials complementaris per configurar l'espai i per utilitzar-lo com a mòbil;

— composició dels equips i forma d'intervenir d'aquests en el joc, número total de jugadors de camp, suplents i substitucions

— temps total del joc i divisió i control d'aquest durant el desenvolupament de l'encontre

— formes de jugar la pilota

— formes de relacionar-se amb els companys i l'adversari

— principals accions tècniques per al desenvolupament del joc i penalitzacions enfront de la infracció d'aquestes

— consecució dels punts i valor d'aquests

— formes d'utilització de l'espai ja referides.

La comunicació motora

És la resultat de la interacció o relació que es produeix entre els components d'un equip i entre aquests i els seus oponents. Això fa que hi pugui haver dos tipus oposats de comunicació i contracomunicació.

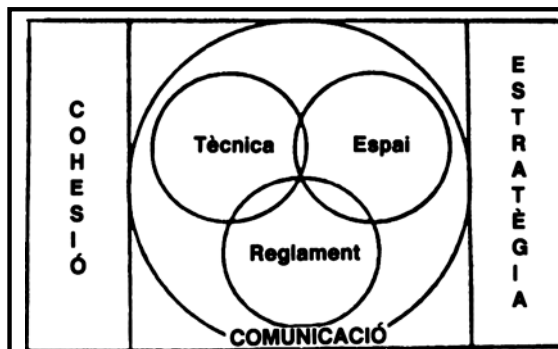
La comunicació és una interacció motora de cooperació essencial i directa i s'efectua per la transmissió de la pilota, d'un gest, d'un comportament sociomotor desfavorable o de l'ocupació d'una situació o espai desfavorable. Es dona sempre entre adversaris.

Tant la comunicació com la contracomunicació motora s'estableixen per mitjà d'un codi praxèmic (de moviment o acció) o gestèmic (assenyalar la jugada o sistema amb la mà).

L'estratègia (aquí s'inclou la tàctica)

L'estratègia és l'element que dona als esports d'equip la seva més clara especificitat, com a conseqüència de contenir una àmplia gamma de factors que són els que determinen els esports esmentats. Entre aquests, podem destacar la necessitat d'una cooperació constant entre els jugadors

QUADRE II

El rol sòcio-motor és un conjunt organitzat, codificat, les característiques més significatives del qual defineixen un tipus de relació amb l'espai i la comunicació i contracomunicació motora

d'un mateix equip, per poder aconseguir els fins que es proposen, l'imprescindible coneixement dels codis de comunicació i els sistemes d'acció que regeixen el joc, i s'hi ha d'afegir la capacitat d'execució d'una àmplia gamma de possibilitats, i també la necessària existència d'una cohesió i relació afectiva entre tots els components de l'equip. A tot això, s'hi ha d'unir el saber actuar i respondre davant l'oposició de l'adversari i exercir-la quan calgui.

Tenint en compte tot el que hem dit, podem concloure afirmant que el desenvolupament estratègic durant un encontre d'esports d'equip es fa en funció dels factors següents:

Els diferents factors a què ens hem referit es troben relacionats entre si, depenen uns dels altres en el desenvolupament del joc i estan supeditats, en última instància, als plantejaments estratègics i a la COHESIÓ que hi ha entre els components de l'equip.

Tot això queda reflectit en el *quadre II*.

Anàlisi del comportament estratègic del jugador i de l'equip

Per poder conèixer amb exactitud quin és el comportament estratègic, tant d'un jugador d'esports d'equip com de l'equip en el seu conjunt durant el desenvolupament d'un partit, hem procedit seguint Parlebas a la determinació dels rols i subrols sòcio-motors que aquests puguin adquirir i que exposen a continuació. Segons l'autor «el rol sòcio-motor està constituït per un conjunt organitzat de conductes motores, codificades per un estatus explícit, en el qual les característiques més significatives defineixen els tipus de relació amb l'espai i els tipus de comunicació i contra-comunicació motora».

Concretant-ho de forma específica, en el nostre cas els rols socio-motors que pot adquirir un jugador d'esports d'equip són:

- jugador amb pilota
- jugador sense pilota de l'equip que té la pilota
- jugador defensor o d'equip que no té la pilota i
- porter (quan n'hi ha).

El concepte de rol socio-motor és dels més amplis de les situacions dels jocs esportius i dels jocs d'equip, per això mateix resulta una cosa molt extensa per poder estudiar moltes de les situacions del joc. Per tant, per poder fer un estudi detallat del comportament del estratègic jugador, hem de recórrer a un altre concepte també emprat per Parlebas, que és el de subrol socio-motor, molt més delimitat i que ens permet poder estudiar aquestes conductes de forma més específica. Parlebas defineix el rol socio-motor com una classe de conductes motores associades a un rol i que formen una unitat comportamental de base en relació al funcionament del joc. La pertinència d'un subrol s'estableix a partir del criteri capital de les comunicacions i contracomunicacions motores, matisat per les relacions amb l'espai de joc.

Els subrols es caracteritzen essencialment per les maneres de relacions amb els companys i els adversaris, per la qual cosa el seu centre es troba situat en els conceptes motors de comunicació i contracomunicació.

Els subrols que poden adquirir els jugadors dels esports d'equip en funció del rol que posseeixen en cada situació o circumstància del joc són els següents:

Jugador en possessió de la pilota

- Botar, copejar, guiar
- Avançar amb la pilota
- Passar la pilota

- Tirar a marcar
- Jugar 1 x 1
- Fer falta o violació
- Perdre la pilota.

Jugador de l'equip que posseeix la pilota i que no la posseeix ell mateix

- Avançar cap a l'atac
- Ajudar un company directament o indirectament
- Demanar la pilota
- Rebre la pilota
- Ocupar una posició en l'atac segons el sistema de joc
- Canviar de possessió l'atac
- Fer falta o violació

Jugador de l'equip que no té la pilota

- Endarrerir la defensa
- Ocupar una posició defensiva en funció del sistema de joc
- Defensar un jugador amb pilota o sense pilota
- Ajudar un company
- Lluitar per la possessió en defensa
- Recuperar la pilota

Porter

- Aturar el llançament a porteria
- Allunyar la pilota
- Passar a un company
- Situar-se a la porteria en funció de llançament d'una falta
- Sortir de l'àrea, en aquest cas passa a ser un jugador de camp

Ludograma del comportament estratègic d'un jugador de bàsquet

Per poder enregistrar les decisions estratègiques o comportament d'un jugador utilitzem un model de plantilla que anomenem ludograma, seguint la terminologia de Parlebas i que no és més que el desplegament o desenvolupament sobre l'eix temporal de la

cadena de subrols socio-motors assumida per un jugador. Aquest gràfic ens mostra el camí seguit per un jugador durant les diferents fases o accions del joc i durant tot el partit i que són les seqüències pràctiques que va realitzant.

El comportament estratègic de l'equip

L'estudi i anàlisi de les decisions *estratègiques de l'equip* es pot fer seguint la mateixa fonamentació i procediment d'anàlisi que pel que fa al jugador.

Les possibles decisions estratègiques de l'equip estaran en funció que tingui o no la pilota, donant-se el cas que, a més dels jugadors, l'entrenador pot prendre decisions, fins a tal punt que, segons el reglament, algunes són exclusives d'aquest, com ara demanar temps i canviar els jugadors, en aquells esports en què això darrer està permès.

Les diferents decisions estratègiques de l'equip en bàsquet, les hem agrupades en tres blocs o apartats, unes quan l'equip està en possessió de la pilota, unes altres quan no posseeix la pilota i la tercera, les que corresponen a l'entrenador. Serien les següents:

Equip en possessió de la pilota

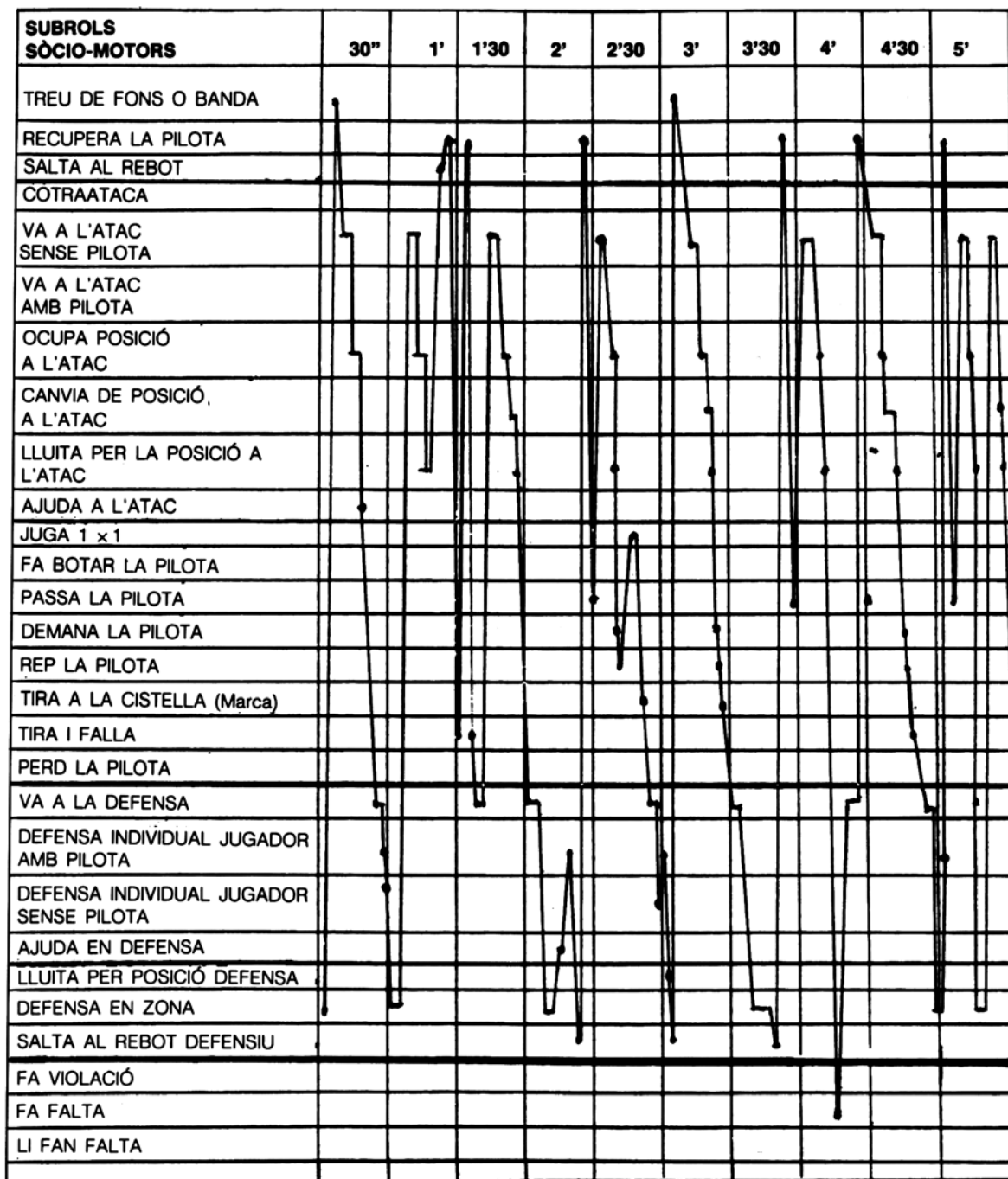
- treure de banda o de fons
- contraatacar
- avançar cap a l'atac
- situar-se en el sistema de joc
- tirar i marcar o fallar
- conservar la pilota
- fer falta o violació
- perdre la pilota
- que li facin falta

Equip sense possessió de la pilota

- situar-se en zona de defensa
- defensar en forma individual
- defensar en zona
- fer falta

Tant la comunicació com la contracomunicació motora s'estableixen per mitjà d'un codi praxèmic, de moviment o acció, o gestèmic, assenyalant la jugada o el sistema

QUADRE III

**QUADRE IV
LUDOGRAMA DEL COMPORTAMENT ESTRATÈGIC DE L'EQUIP DE BÀSQUET**

ACTUACIONS ESTRATÈGIQUES	2'	4'	5'	7'	9'	10'
Recupera la pilota	*	*	*	*	*	*
Contraataca	*	*	*	*	*	*
Avança cap a l'atac	*	*	*	*	*	*
Es situa en atac segons sistema	*	*	*	*	*	*
Juga en l'atac	*	*	*	*	*	*
Tira a cistella i encerta 1, 2, 3	*	*	*	*	*	*
Tira a cistella i falla 1, 2, 3	*	*	*	*	*	*
Intenta conservar la pilota	*	*	*	*	*	*
Perd la pilota / Ft	*	*	*	*	*	*
Li fan falta	*	*	*	*	*	*
Fa falta	*	*	*	*	*	*
Torna a la defensa	*	*	*	*	*	*
Defensa la zona	*	*	*	*	*	*
Defensa individual	*	*	*	*	*	*
Defensa mixta	*	*	*	*	*	*
Presiona a tot el camp	*	*	*	*	*	*
Presiona al mig camp	*	*	*	*	*	*
Fa falta	*	*	*	*	*	*
Li fan falta	*	*	*	*	*	*
Li marquen punt	*	*	*	*	*	*
Canvia jugador	*	*	*	*	*	*
Demana temps mort	*	*	*	*	*	*
Canvia el sistema d'atac	*	*	*	*	*	*
Canvia el sistema de defensa	*	*	*	*	*	*
Personal banda	*	*	*	*	*	*
Treu de fons o banda	*	*	*	*	*	*

- que li facin falta
- que li marquin un punt
- recuperar la pilota

Consideracions finals

L'anàlisi de les estructures funcionals dels esports d'equip a la llum de les diferents teories emprades per a l'estudi de l'activitat física és un tema de preocupació recent que va evolucionant de forma paral·lela a la resta dels àmbits que constitueixen el que s'ha anomenat motricitat humana. Tradicionalment, l'estudi i anàlisi de

l'estructura funcional dels esports d'equip s'ha fet d'una única perspectiva denominada tècnico/tàctica en la qual la tècnica constitueix la base o fonament de les accions dels jugadors que, quan es coordinen entre ells, donen com a resultat l'acció tàctica.

Posteriorment, s'ha introduït un nou procediment, elaborat fonamentalment per Claude Bayer, en el qual la perspectiva d'anàlisi se situa entorn dels conceptes atac/defensa, on tres principis generals (ja esmentats en el seu moment) guien l'actuació de l'e-

quip en el atac i els oposats a la defensa.

A nosaltres, tant una com l'altra perspectiva d'anàlisi ens semblen insuficients, ja que no consideren la totalitat dels paràmetres que determinen l'estructura funcional dels esports d'equip i que con ja hem dit són la tècnica, el reglament, l'espai de joc, la comunicació i el comportament estratègic tant del jugador de forma individual com de l'equip en el seu conjunt. A aquest procediment d'anàlisi l'anomenem cooperació/oposició.

Les seves principals característiques són considerar l'equip com un tot, més enllà de la simple suma de les parts, determinar la incidència que el reglament, l'espai i la comunicació tenen en el comportament estratègic de l'equip i del jugador i, per consegüent, en el desenvolupament de l'acció del joc, a més d'aportar un mètode que analitzi la conducta estratègica del jugador i l'actuació de l'equip de

manera que puguin ser objectives i quantificables.

NOTES:

1. Segons Josep M.a Cagigal, «l'equip esportiu (l'onze en futbol, el set en handbol, el cinc a bàsquet, el quatre a piragüisme, etc.) constitueix un paradigma, l'objectiu immediat del qual o mediat, permanent o passatger, cohesiona unes quantes perso-

nes i exigeix un ajustament, una coordinació, una complementarietat gens fàcil d'aconseguir». *Cultura física y cultura intelectual*, B. Aires: Kapelusz, 1979.

Per la seva banda L. Theodorescu diu que «L'equip és un procés organitzat de cooperació realitzat per la coordinació de les accions dels jugadors d'un equip, desenvolupades amb el fi de desorganitzar la cooperació dels jugadors de l'altre equip». *Theorie et methodologie des jeux sportifs*, París: Français Reunis, 1977.

BIBLIOGRAFIA

BAUTISTA, E y PORTES. M., BAYEC, C. «*Jeux sportifs collectifs*» Eg. Bornemann, París

BAYER, C. «*L'enseignement des jeux sportifs collectifs*» ed. Vigor, París, 1979.

BOUTHIER, D. «*Sports collectifs: Contribuïtion a l'analyse de l'activité et éléments pour une formation tactique essentielle exemple du rugby*» Memòria per al Diplome del INSEP de París, 1984.

CARON, J. y PELCHAT, Ch «*Apprentissage des sports collectifs*» Ed. P.U. Quebec 1975

CARON, J. «*Le Grand Jeux*» Ed. P.U. Quebec, 1985.

DELAUNAY, M. «*Conduite tactique en sports collectifs et theorieoperatoire*» Memòria de Llicenciatura, université Provence (Aix-en-Provence)

DELAUNAY, M. «*Conductes sociomotrices conflicts et structures*» Memoria de diplôme de l'INSEP de París, 1980

GRATEREAU, R. «*Initiation aux sports collectifs*» Ed. Vigot, París, 1970.

IRLINGER, P. «*Essai sur la communication dans les sports collectifs*». Memòria per al diplome de l'INSEP de París, 1977.

MAHLO, F. «*L'acte tactique en jeu*» Ed. Vigot, París 1969.

MENAUT, A. «*Contribution à une approche théorique des jeux sportifs collectifs. Théorisation et recherche d'un modèle opérationnel*» These 3.º cycle UEREPS-Bordeaux, 1982.

MOLLET, R. «*L'organisation dans l'entraînement aux Sports Collectifs*». Vichy. Colleague International Sports Collectifs, 1975.

PARLEBAS, P. «*Activités physiques et education motrice*» E.P.S. París, 1976

PARLEBAS, P. «*Activités Physiques et Education Motrice*» París. E.P.S. 1976

PARLEBAS, P. i ALTRES «*Aux 4 coins des jeux*» Ed. Scarabé,

París 1984

RIOUX, G i CHAPPUIS, R. «*Cohesión de equipo*» Ed. Valladolid, 1979

THOMAS, R. «*Structure des Sports*»: (sports, definitions, classifications) París. Vigot (Colección sport and sciences), 1981

Articles

HERNANDEZ MORENO, J. «*Factores que determinan la estructura funcional de los deportes de equipo*» Revista Apunts 82

HERNANDEZ MORENO, J. «*Hacia la globalización en la iniciación de deportes colectivos*» INEF Barcelona, diciembre.

PARLEBAS «*Les universeaux de jeu sportif collectif*», Revista E.P.S. n.º 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, julio de 1976 agosto de 1977

PARLEBAS «*La dynamique sociomotrice dans les jeux sportifs collectifs*» In vers l'education Nouvelle, número hors série: L'activité ludique, 1980.

NOTES:

1. Segons Josep M. Cagigal, «l'equip esportiu (l'onze en futbol, el set en handbol, el cinc a bàsquet, el quatre a piragüisme, etc.) constitueix un paradigma, l'objectiu immediat del qual o mediat, permanent o passatger, cohesiona unes quantes persones i exigeix un ajustament, una coordinació, una complementarietat gens fàcil d'aconseguir». *Cultura física y cultura intelectual*, B. Aires: Kapelusz, 1979.

Per la seva banda L. Theodorescu diu que «L'equip és un procés organitzat de cooperació realitzat per la coordinació de les accions dels jugadors d'un equip, desenvolupades amb el fi de desorganitzar la cooperació dels jugadors de l'altre equip». *Theorie et methodologie des jeux sportifs*, París: Français Reunis, 1977.